

יג וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב:
וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב:
וַהֲוָה מִיּוֹמָא דְּבִתְרוּהֵי וַיִּתֵּב מֹשֶׁה לְמַדְן יֵת עֲמָא וְקָם עֲמָא עֲלוּוְהֵי דְּמֹשֶׁה מִן צִפְרָא עַד רַמְשָׂא:

יד וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָּעָם וַיֹּאמֶר מַה־הַדְּבָר תִּוָּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָּעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן־בֶּקֶר עַד־עֶרֶב:
וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָּעָם וַיֹּאמֶר מַה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָּעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן־בֶּקֶר עַד־עֶרֶב:
וַחֲזָא חֲמוּהֵי דְּמֹשֶׁה יֵת כָּל דֵּי הוּא עֲבַד לְעֲמָא וַאֲמַר מָה פִּתְגָמָא הָדִין דֵּי אֵת עֲבַד לְעֲמָא מָא דִּין אֵת יֵתב בְּלַחֲוֹדְךָ וְכָל עֲמָא קְיָמִין עֲלֹךְ מִן צִפְרָא עַד רַמְשָׂא:

טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנּוּ כִּי־יָבֵא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים:
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנּוּ כִּי־יָבֵא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים:
וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחֲמוּהֵי אַרִי אַתֶּן לְוֹתֵי עֲמָא לְמַתְבַּע אוֹלְפָן מִן קָדָם יֵי:

רש"י

(יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת, מוצאי יום הכפורים היתה, כך שנינו בספרי. ומהו "ממחרת" — למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחק אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קדם מתן תורה אי אפשר לומר: "ויהודעתי את־חקיי" וגו' (פסוק טז) ומשנתנה תורה עד יום הכפורים, לא ישב משה לשפט את העם, שהרי ביי"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשפמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה בסדר, שלא נאמר: "ויהי ממחרת", עד שנה שניה, אף לדברי האומר (ע"ז כד.) יתרו קדם מתן תורה בא, שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן: "וישלח משה את־חתנו" (פסוק טז), ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה: "נסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזב אתנו" (כמדובר י כט-לא). ואם זו קדם מתן תורה, מששלחו והלך, היכן מצינו שחזר, ואם תאמר: שם לא נאמר 'יתרו' אלא 'חובב', ובנו של יתרו היתה, הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב: "מבני חבב חתן משה" (שופטים ד יא). וישב משה וגו' ויעמד העם, יושב כמלך וכלן עומדים, והקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר: "מדוע אתה יושב לבדך, וכל־העם נצב עליך" (מכילתא). מן הבקר עד הערב, אפשר לומר בן — אלא כל דין שדין דין אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה כל היום וכאלו נעשה שתף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית שנאמר בו: (בראשית א ה) "ויהי־ערב ויהי־בקר" (שבת י):

(טו) כִּי יָבֵא, [בדפוס: כְּמוֹ] כִּי בָא, לְשׁוֹן הַנּוֹה. לְדַרְשׁ אֱלֹהִים, כְּתַרְגוּמוֹ לְמַתְבַּע אוֹלְפָן — לְשׂאֵל תְּלִמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה:

טו כִּי־יִתְּנָה לָהֶם דְּבַר בָּא אֱלֹי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:

כִּי־יִתְּנָה לָהֶם דְּבַר בָּא אֱלֹי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:
כַּד הָיוּ לְהוֹן דִּינָא אַתָּן לְוֹתֵי וְדַאִינָנָא בֵּין גְּבָרָא וּבֵין חֲבֵרִיהּ וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יְת קְנִמְיָא דִּי וְיֵת אֹרְיִתִּיהּ:

זו וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:

וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:

וַאֲמַר חֲמוּהֵי דְמֹשֶׁה לִיהּ לָא תְקִין פְּתַגְמָא דְאַתְּ עָבַד:

יח נָבַל תִּבְּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבַד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא־תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ:

נָבַל תִּבְּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבַד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא־תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ:

מְלָאָה תְּלָאָה אַף אַתְּ אַף עִמָּא הָדִין דִּי עִמָּךְ אַרִי יְקִיר מִנְךָ פְּתַגְמָא לָא תְּכּוּל לְמַעֲבָדִיהּ בְּלַחֲוֹדְךָ:

יט עָתָה שָׁמַע בְּקֻלִי אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים:

עָתָה שָׁמַע בְּקֻלִי אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים:

כָּעֵן קִבַּל מִנִּי אִמְלֻכְנָךְ וַיְהִי מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָךְ הָיוּ אַתְּ לְעִמָּא (תְּבַע) אֶלְפִין מִן קָדָם יי וַיְהִי מִיְתִי אַתְּ יְת פְּתַגְמִיָא לְקָדָם יי:

רש"י

(טו) כִּי־יִתְּנָה לָהֶם דְּבַר בָּא אֱלֹי, מִי שֶׁהָיָה [בדפוס: שִׁיְהִיָּה] לוֹ הַדְּבַר, בָּא אֱלֹי:

(יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה, דְּרַךְ פְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַפְּתוּב: 'חֲוַתְנֹו שֶׁל מְלֶךְ':

(יח) נָבַל תִּבְּל, כְּתַרְגוּמוֹ, וּלְשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פְּלִיִּשְׁטֵר"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: "וְהַעֲלֵה נָבַל" (ירמיה ח יג), "כְּנָבַל עָלָה מִגִּפְנוֹן" וְגו' (ישעיה לד ט), שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל יְדֵי חֲמָה וְעַל יְדֵי קָרַח, וְכַחוֹ תַשׁ וְנִלְאָה. גַּם־אַתָּה, לְרַבּוֹת אֲהַרֹן וְחֹזֵר וְשׁוֹבְעִים זְקָנִים. כִּי־כָבַד מִמֶּךָ, 'כְּכַדוֹ רַב יוֹתֵר מִכְּחֶךָ':

(יט) אִיעֲצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ, בְּעֲצָה אָמַר לוֹ: צֵא, הַמְּלֶךְ בְּגִבּוֹרָה (מכילתא). הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים, שְׁלִיחַ וּמְלִיץ בֵּינוֹתָם לְמִקּוּם, וְשׁוֹאֵל מְשַׁפְּטִים מֵאַתָּה. אֶת־הַדְּבָרִים, דְּבָרֵי רִיבּוֹתָם:

כ והזרתה אתהם את־החקים ואת־התורת והודעת להם את־הדרך ילכו בה
ואת־המעשה אשר יעשון:

והזרתה אתהם את־החקים ואת־התורת והודעת להם את־הדרך ילכו בה ואת־המעשה אשר יעשון:
ותזהר יתהון ית קימא וית אורייתא ויתא ותהודע להון ית אורייתא ויתא דיהכון בה וית עובדא די יעבדון:

כא ואתה תחזוה מכל־העם אנשי־חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם
שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות:

ואתה תחזוה מכל־העם אנשי־חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי
מאות שרי חמשים ושרי עשרות:

ואת תחזוה מכל עמא גברין דחילא דחיליא דיי גברין דקשוט דסגן לקבלא ממוז ותמני עליהון רבני
אלפין רבני מאותא רבני חמשיין ורבני עשוריתא:

כב ושפטו את־העם בכל־עת והיה כל־הדבר הגדל יביאו אליך וכל־הדבר הקטן
ישפטוהם והקל מעליך ונשאו אתך:

ושפטו את־העם בכל־עת והיה כל־הדבר הגדל יביאו אליך וכל־הדבר הקטן ישפטוהם והקל מעליך
ונשאו אתך:

וידונון ית עמא בכל עדן ויהי כל פתגם רב יתון לותך וכל פתגם זער ידונון אנון ויקלון מנך ויסוברון
עמך:

רש"י

(כא) ואתה תחזוה, ברוח הקדש שעליך (מכילתא). אנשי־חיל, 'עשירים', שאין צריכים להחניף ולהפיר פנים (מכילתא). אנשי
אמת, אלו 'בעלי הבטחה' שהם כדאי לסמוך על דבריהם, שעל ידי כן יהיו דבריהם נשמעין (מכילתא). שנאי בצע, 'ששונאין
את ממונם בדין', כההיא דאמרינן: 'כל דינא דמפקין ממונא מינה בדינא, לאו דינא הוא' (ב"ב נח:). שרי אלפים, הם היו
שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין יח.). שרי מאות, ששת אלפים היו. שרי חמשים, שנים עשר אלף. ושרי עשרות,
ששים אלף (מכילתא):

(כב) ושפטו, וידונון' — לשון צווי. והקל מעליך, דבר זה להקל מעליך. "והקל" — כמו 'והכבד את לבו' (לעיל ח יא),
'והכוח את מואב' (מלכים-ב ג כד) — לשון הונה:

כג אם את־הדבר הזה תעשה וצוֹךְ אֱלֹהִים ויִכְלַת עֲמֹד וּגַם כָּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יבא בְּשָׁלוֹם:

אם את־הדבר הזה תעשה וצוֹךְ אֱלֹהִים ויִכְלַת עֲמֹד וּגַם כָּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יבא בְּשָׁלוֹם:

אם ית פתגמא הדין תעבד ויפקדנך יי ותכול למיקם ואף כל עמא הדין על אתריה יהך בשלם: **שלישי**

~~~~~ רש"י ~~~~~

(כג) וצוֹךְ אֱלֹהִים ויִכְלַת עֲמֹד, המלך בגבורה, אם מצוה אותך לעשות כך — תוכל עמד, ואם יעב על יך — לא תוכל לעמד (מכילתא). וּגַם כָּל־הָעַם הַזֶּה, אהרן, נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך (מכילתא):